

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Reeds meer dan eens is er gewezen op de nauwe verwantschap van wat Barth en zijn familie leeren en de mystiek der oud-gereformeerden, die niet alleen in het Zuiden van ons land of op de Veluwe, maar in meerdere of mindere mate overal de zuivere prediking en het schriftuurlijk geloofsleven tegenstaat.

Feitelijk de gevaarlijkste vijandin van de kerk des Heeren.

Wij zien dit weer bevestigd in het artikel van prof. van Ruler over de Bevinding, waarvan ik in een vorigen brief sprak.

Het heet thans, dat de jongeren in de Ned. Herv. kerk wel veel van Barth leerden, maar nu toch meer geneigd zijn den kant der Veluwsche mystiek op te gaan.

Daar ligt nu, zegt prof. van Ruler, de vernieuwing der Ned. Herv. kerk. Bij die eenvoudige mystieke vormen zouden wij vinden de beste elementen der Reformatie.

Wat is leertucht, zoo roept hij uit, wat zending, wat avondmaal, wat de kerstening, wanneer er in de kerk niet is de bevindelijke ontmoeting met God? Als dat niet het geval is, loopt de leertucht uit op versplintering.

Die bevinding kan dus alles in de Ned. Herv. kerk bijeenhouden, zooals nu ook de geloofsbelijdenis, opgesteld door dr. Miskotte en de zijnen, zoowel confessioneelen, gereformeerde bonders en vrijzinnigen als Barthianen zal moeten vereenigen. Op den klank af zou men zeggen: daar is zoo iets als een gereformeerde geloofsbelijdenis, terwijl er in werkelijkheid de grootst mogelijke tegenstelling is.

De verleiding is minstens even gevaarlijk als de mystiek der wederdoopers in de dagen van de Reformatie der zestiende eeuw.

Dit doet het artikel van prof. van Ruler ons duidelijk zien.

O, zoo zegt hij, die bevinding, die ik bedoel, is geen spiritualisme; maar hierbij mogen wij wel bedenken, dat zulke ontkenning in menig geval een bevestiging beteekent.

Men zegt dan: ik bedoel niet dit of dat — terwijl men het juist wel bedoelt.

De gereformeerde mystiek is, dat het hart meedoet. Zooals het werd in de zeventiende eeuw, de werkelijke reformatie. Voetius wordt genoemd, die inderdaad mystieke trekken heeft, en Lodensteyn.

Niet maar reformatie der leer, maar het leven, de reformatie van het hart, dat een andere naam is voor wat men gevoel acht te zijn.

Wij moeten dan letten op de werking van den Geest, in het hart van den mensch, voor en buiten het Woord om.

Leest U maar goed de hoofdartikelen van ds Bremer.

Het kenmerkende van de gereformeerde mystiek is het pneumatologisch, het geestelijk element. Prof. van Ruler zegt: de Geest en de geschiedenis zijn één. De Geest schept de geschiedenis in Zijn vrijmacht.

En ten diepste ligt de samenhang van de historische heilsdaad en de bevinding in de praedestinatie, de uitverkiezing; derhalve een nieuw oordeel Gods. Op een geestelijke en eschatologische wijze wordt in de uitverkiezing het offer van Christus gerepresenteerd en herhaald en wordt de mensch „gelijktijdig“ met Golgotha.

Ik denk, dat daar Kierkegaard voor den dag komt. Maar nu moet de leugen haar werk doen.

Want zie, in heel de kerkgeschiedenis heeft de Dordtsche synode deze dingen eerst goed gezien. Het schijnt dus, dat de Dordtsche leerregels worden aangevaard. Maar nu opgepast! Er wordt gezegd: dat deze vadersen wijsgeerige vormen, als die van een voortijdelijk decreet gebruikten, kan men hun niet kwalijk nemen. Dat geldt dus niet. Maar zoo heeft men heel het belijden der vaders ten eenenmale ontkracht. En er een goddelooze wijsgeerte voor in de plaats gesteld. Een goed onderlegd gereformeerd belijder zal zoo iets aanstonds zien. Het heet nu, dat de Dordtsche synode „in haar vormen de bijbelsche leer het diepst heeft gevat“.

Zoo kan men alles loochenen, wat zij beleed, maar, o, zoo vroom haar zoogenaamde diepe waarheid handhaven.

De waarheid achter de waarheid. Wie kent niet dien mystieken term. De „geest“ achter de „letter“.

De bevinding is nu niet slechts een inkeer in het diepst van de ziel. Zoo dacht Augustinus het. Ach, ja, men kan bij Augustinus van alles vinden.

Hij zou dan hebben beleiden: God is zoozeer besloten in den inhoud van den menschenlijken geest, dat de mystieke heilsweg kan bestaan in een geconcentreerden inkeer in zich zelf.

Zoo vindt de mensch dan daar dus zijn wezenlijke verlossing.

Maar zie, dus prof. van Ruler, de gereformeerde bevinding heeft door haar zuiver accent op de pneumatologie een radicale correctie aangebracht. Wij moeten desnoods heel die reformatie der zestiende eeuw maar voorbijgaan, maar naar Calvijn en de mystiek der zeventiende eeuw terugkeeren.

De correctie, die dan werd aangebracht, is deze, dat de genade van God niet langs allerlei bemiddeling naar beneden druppelt tot de laagste treden van het zijn, maar door God zelf, namelijk door God den Heiligen Geest, wordt zij opgericht en verheerlijkt in het hart en het leven van den mensch; de inwoning van den Geest is meer en iets anders dan de ingieting van genade; de Geest is God zelf.

Zoo is de bevinding niet maar resultaat of vrucht, maar modus en moment zelf. De mens is van zich zelf bevrijd en op God geworpen.

Daar hooren wij Heidegger.

Er zijn dan twee uitersten: de mensch leert aan den lijve zijn verlorenheid zien en ervaren en dan zegt hij: het is een afgesneden zaak. Daar komt het absolute niets van den existentialist. Maar dit volstrekt ledig wordt nu op „christelijke“ wijze gevuld. Daar is ook het ander uiterste: de extase der mystiek. En tusschen die twee pendelt de ziel dan heen en weer.

Daar moet dus heel wat gebeuren in de menselijke ziel.

De bevinding is nooit af. Ten diepste blijft God een vreemde, zooals man en vrouw ten diepste ook vreemden voor elkander blijven. In elk moment komt de ander op ons toe.

Het huwelijk en het leven zijn nooit af. Er is nadering tusschen God en den mensch, er is weer verwijdering. Er is verlangen, verwachting, er is ook verzadiging, verrukking. En dan wordt gesproken van geestelijke verlovings, van „het uur der minne“, maar tevens van veel geestelijke dorheid en doodschheid der ziel, opdat men zou leeren uit het geloof te leven.

Ik vermoed, dat, als de eenvoudige Veluwsche mystieke vrome dit alles hoort, hij verrukt is over zulk een „echte“ prediking, en er niets van begrijpt, welke filosofie hem wordt geboden.

Bij deze mystieke redeneering gaat het al over den mensch, zijn ervaringen, gevoelens, bevindingen, ontmoetingen met God, bijzondere gebeurtenissen, invallende teksten enz.

Alles draait om hem zelf, om zijn bevinding. En er is geen verhaal op dit alles. Men heeft het of heeft het niet. En van dat gebeuren kan de enkele bijzonderheden alleen verhalen.

De prediking is ook van beteekenis. Zeer zeker. Maar als men het woord heeft gehoord, dan moet het eigenlijk nog beginnen. Dan moet komen die spanning, waarbij zooals prof. van Ruler zegt al het andere maar „burgerlijk“ is.

En nu volgt een merkwaardige bekentenis.

Zie, deze ouderwetsche kinderen Gods, deze mystieke vromen, staan nu vlak bij den modernen dichter. Gij zult U herinneren, hoe heel den inhoud van dat boek van Rispens opging in wat hij noemt: levensgevoel.

Welnu, dus prof. van Ruler, daar is een diepe verwantschap tusschen dit bevindelijk leven en dat levensgevoel.

En dit komt, zegt hij, ook tot uitdrukking in het existentialisme en de psychoanalyse. Men komt dus terecht bij Heidegger en Freud.

De kerk moet de echte, volle bevinding terugvinden. Hoe zal zij anders den modernen mensch met zijn nieuwe wijsheid benaderen?

Nu ligt hier niet een bewering, die geen grond zou hebben. De verwantschap is er wezenlijk.

Het behoefde ons waarlijk niet te verwonderen, dat prof. van Niftrik met een zekere waardeering van Sartre sprak.

Wij hebben hier heel de moderne familie voor ons, die op waarlijk treffende wijze ons geteekend werd in een pas verschenen studie van den Amerikaanschen professor in de wijsbegeerte Helmut Kuhn. Hij doceerde eerst in Berlijn, en is thans verbonden aan de Emory universiteit in de Vereenigde Staten.

Het is goed, dat wij deze familie leeren kennen, hoe moeilijk het ook is de taal harer wijsheid te leeren verstaan, terwijl het toch gaat over heel gewone menselijke dwalingen.

Prof. Helmut Kuhn is een Duitscher en heeft haar terdege doorzien.

Hij zegt: het begint bij Kierkegaard, en dan komt Dostojewsky en daarna Nietzsche, en dan Heidegger en Sartre, en Berdjajew en Sjestow, en eindelijk Barth en Brunner. Daar heeft men den tijdgeest van vandaag in zijn allergevaarlijkst kleed.

Nu moeten wij er niet voor terugschrikken om ernstig te trachten dien tijdgeest te verstaan. Niet zeggen: wij hebben er niets mee te maken.

Hoe heeft Groen van Prinsterer in zijn „Ongeloof en Revolutie“ de kinderen Gods vermaand, om toch de teekenen, de leugen van hun tijd, te onderkennen. Hoe heeft ook dr. Kuyper geworsteld met de taal om den modernen geest van zijn dagen ons te doen zien.

Hoe hebben zij hun leven gewijd aan den strijd tegen den geest van hun tijd, om hun tijdgenooten wakker te schudden, opdat zij niet in de vreeselijke verleiding zouden gevangen worden en verloren gaan.

Want is dit niet de val van den mensch, dat hij God van Zijn troon wil stooten, om zelf daarop plaats te nemen? Wil hij niet zijn eigen zaligheid werken, of er in elk geval iets aan toedoen?

En vinden wij het kwaad der mystiek feitelijk ook niet in de synodocratische beschouwingen omtrent de

wedergeboorte, de scheiding van Geest en Woord, de zelfbeproeving?

Dat er bij dr. A. Kuyper een mystiek element was, kan moeilijk worden ontkend. En dit werkte tot nu toe in steeds versterkte mate door.

Eenigen tijd geleden vond ik in een boekenstalletje op de markt een verzameling oude preeken van dr. Kuyper, zoo uit zijn Amsterdamschen tijd. Men trof daarin dat „indalen tot in het allerdiepste der ziel“ waar de mensch dan God zou ontmoeten.

En dat heeft zich ook later bij Kuyper nimmer geheel verloochend. Maar hoe dit ook zij, wij hebben met deze dingen allen te maken, en het zal u dus zeker niet onwelkom zijn, als ik U iets uit het werkje van Helmut Kuhn ga vertellen.

Wij betrappen den boezen tijdgeest dan in zijn meest gevaarlijke element.

Met hartelijke groeten en heilbode, uw toegenegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

„UITWENDIG VERBOND“.

Aan dr. K. Dijk blijkt — we lezen het in Geref. Kb. Gron. — een vraag te zijn gesteld. Aldus:

Of niet uit de vroegere beslissingen van onze Synodes, vooral uit die van 1942, volgt, dat we dan pas van het verbond Gods en van ons deelgenootschap aan dat verbond en aan z'n weldaden zeker zijn, wanneer wij zekerheid hebben omtrent onze verkiezing; we moeten dus eerst de merktekenen der verkiezing opsporen willen we komen tot de subjectieve vastigheid inzake het verbond der genade — en gaat hiermee niet de objectiviteit van het verbond verloren en laten we door zo te concluderen niet alle zekerheden rusten, neen niet in Gods werk maar in onze kentekenen, die de waarmedeter worden voor onze rust en vreugde in Gods heil?

Op deze vraag van een kerkgenoot van dr. Dijk is door dezen als volgt geantwoord:

Het antwoord op deze vraag moet hiermee beginnen, dat deze probleemstelling niet deugt.

Men stelt de dingen helemaal verkeerd. Daarna komt de volgende „uiteenzetting“:

De grond, het fundament van al onze zekerheden rust niet in ons maar in God, en in Hem alleen; in Zijn welbehagen en raad (en dat acht ik het fundament bij uitnemendheid), in Zijn genadeverbond; in Zijn heilswerk in Christus, maar we komen tot die zekerheid alleen door het geloof; we kunnen ook zeggen, door het Testimonium Spiritus Sancti internum; dat is het inwendig getuigenis des Geestes; dit is geen grond voor onze zekerheid maar alleen de oorzaak er van; geen zijnsgrond maar ten hoogste kengrond, en de vertroosting van het verbond kennen we ook alleen, kennen ook onze kinderen slechts door het geloof. Mits we dan het verbond niet enkel en alleen zien als een relatie van belofte of van rechtsverhouding primair, want dit bezit in zichzelf geen geestelijke goederen; een kind in dat verbond heeft nog niets van Gods liefde in Christus, want het kan immers verloren gaan als bondeling in de ruime zin des woords, en hoe kan zulk een verbond voor ons de grond van onze zekerheid wezen? Hoe kunnen wij steunen in iets, dat verliesbaar is? Hoe kan een uitwendigheid de grond van ons geloof vormen? Maar de zekerheid kan wel gepredikt worden en de gemeente kan wel worden opgewekt om te rusten in Gods verbond, als dat verbond ten diepste is het Nieuwe Testament in Christus' bloed met al zijn weldaden. Zo worden wij getroost; zo worden ook de kinderen des verbonds door de Woorddienst vermaand tot bewuste aanvaarding en bewuste geloofs-werkzaamheid, waarin zij zich toeleggen (en meer doet het geloof niet) het heilswoord van hun God: Ik wil u tot een Vader zijn; Ik ben u tot een Vader; en zo bezieen is en blijft het sacrament ook een teken en zegel bij het Woord.

Ds D. v. Dijk geeft in gemeld orgaan op deze uitspraak van dr. K. Dijk een felle critiek. Ds v. Dijk schrijft:

Dit antwoord van Prof. Dijk acht ik, in één woord, verschrikkelijk.

a. De hooggeleerde schrijver begint alvast met zich van de vraag af te maken, door te decreteren, dat de probleemstelling niet deugt.

De vraag mag niet in alle delen volkomen juist zijn geformuleerd, het is volkomen duidelijk wat de vrager bedoelt. Hij legt de vinger precies op de wonde plek.

Krachtens de besluiten van de synode van 1942 en volgende jaren, kan een mens nooit tot zekerheid geraken omtrent zijn zaligheid, dan alleen door het waarnemen bij zichzelf van de kenmerken der verkiezing. In de beloften des Verbonds kan hij niet rusten.

Die beloften zijn immers alléén voor de uitverkorenen. Eer ik mij dus op die beloften kan verlaten moet ik weten of ik een uitverkorene ben.

En hoe moet ik er achter komen of ik een uitverkorene ben?

In het boek van Gods raadsbesluiten kan ik niet inblikken.

Op het standpunt der synode kan ik van die verkiezing alleen zeker worden, door bij mijzelf de uitwerking der verkiezing waar te nemen, dat wil dus zeggen „uit de kenmerken“.

De zekerheid des geloofs wordt eenvoudig vervangen door de zekerheid der bevinding.

En dat betekent, dat ik nooit tot waarachtige vastheid kom.

Wie in die weg de zekerheid zoekt, blijft tot aan zijn dood, een riet, dat door de wind heen en weer bewogen wordt.

Dat heeft die vraagsteller gezien en hij wendt zich daarover tot prof. Dijk.